

نظام دانشگاهی و زمینه‌های فعالیت برای پایداری بر پایه‌ی اعلامیه‌ها و سندهای حقوقی

فیض‌الله منوری فرد*^۱، لاله صالحی^۲

۱. دانشجوی دکتری آموزش کشاورزی، دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان؛ Fmonavvarifard@yahoo.com
۲. استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه؛ Lsalehi@Razi.ac.ir

چکیده

علیرغم تلاش‌های فراوان صورت گرفته در زمینه‌ی به‌کارگیری اصول توسعه پایدار در دانشگاه‌ها، این موسسات هنوز در گام‌های اولیه‌ی حرکت به سوی پایداری هستند. این در حالی است که در جهان کنونی دانشگاه‌ها دارای مأموریتی دوگانه هستند: نخست، تربیت دانشجویانی با صلاحیت‌های جدید برای ایجاد جامعه‌ای پایدارتر و سپس، کاهش اثرات مخرب فعالیت‌هایشان بر محیط زیست. لازمه‌ی تحقق چنین امری، پذیرش و اجرای اصول توسعه‌ی پایدار از سوی منابع انسانی دانشگاه می‌باشد. با این حال، هنوز دانشگاه به درستی با زمینه‌های فعالیت برای نهادینه‌سازی پایداری در ساختار خویش آشنایی لازم را نداشته و در صورت آشنایی، تعهد لازم را از خود جهت اجرای این فعالیت‌ها در ساختار خویش شامل آموزش، پژوهش، فعالیت‌های محیط دانشگاهی، و جامعه‌ی بیرونی نشان نمی‌دهند. بر این پایه، هدف پژوهش حاضر که به صورت مطالعه‌ی کتابخانه‌ای و مرور اعلامیه‌ها و سندهای حقوقی جهانی مرتبط با توسعه پایدار در نظام آموزش عالی انجام شد، تدوین و شناسایی مهمترین نقاط تمرکز دانشگاه‌ها - با توجه به مولفه‌های دانشگاهی - جهت دستیابی به دانشگاه پایدار بود. یافته‌های پژوهش نشان داد که دانشگاه‌ها برای نهادینه‌سازی پایداری در ساختار خویش باید به مواردی مانند برنامه‌ی درسی دانشگاهی، پژوهش، عملیات محیط‌های دانشگاهی، جامعه‌ی بیرونی و همکاری با آنها، همکاری درون دانشگاهی، ارزیابی و گزارش‌دهی سالیانه‌ی فعالیت‌های پایداری محور، تدوین مباحث میان‌رشته‌ای در دانشگاه‌ها، انعطاف‌پذیری در ساختار دانشگاه، آموزش آموزشگران، و توسعه‌ی پایدار از راه تجارب محیط‌های دانشگاهی توجه بیشتری مبذول دارند.

واژگان کلیدی: توسعه‌ی پایدار، دانشگاه پایدار، آموزش برای توسعه‌ی پایدار، ارزیابی و گزارش‌دهی

*نویسنده مسئول

University and files of sustainable-oriented activities according to world sustainability declarations

F. Monavvarifard^{1*}, L. Salehi²

1. PhD student of agricultural education, Khouzestan Agriculture and Natural Resources University, Iran;
Fmonavvarifard@yahoo.com
2. Assistant professor of agriculture extension & education department, college of agricultural and natural resources, Razi University, Kermanshah, Iran; Lsalehi@Razi.ac.ir

Abstract

Despite many efforts to implementing the sustainable development principles at universities, these institutions are still in the early stages of moving towards sustainability. Whereas, universities have a dual mission in the current world: first, training students with newly competences to create a more sustainable society; and then reduce their destructive activities effects on the environment. Acceptance and implementation of sustainable development principles by university's human resources is the prerequisite to achieve to these goals. Therefore, the aim of this comprehensive review of world sustainability decelerations was to determinate essential components in universities to achieve sustainable university. Results showed that universities to institutionalization sustainability in their structure, should be more attention to components such as curricula, research, campus operation, outreach community and relationship, interaction and communication with other universities, sustainability assessment and report, attention to transdisciplinary majors, flexibility of universities' programs, and educating of educators.

Keywords: sustainable development, sustainable university, education for sustainable development, assessment and report

---

* Corresponding outhter

مقدمه

کورتس^۱ (۲۰۰۳) چهار بعد نظام دانشگاهی را که اغلب بر پایه‌ی ساختارهای سلسله مراتبی و رقابتی به صورت جداگانه در نظر گرفته می‌شوند، به شرح زیر شناسایی نمود: آموزش، پژوهش، فعالیت‌های دانشگاهی و جامعه بیرونی. لوزانو^۲ (۲۰۰۶) یک بعد دیگر بنام ارزیابی و گزارش‌دهی^۳ را به ابعاد بالا افزود. این ابعاد باید به صورت پیوسته و مرتبط با هم و به شیوه‌ای جامع، پویا و افقی در نظر گرفته شوند (همان)، چرا که این ابعاد برای به‌کارگیری توسعه پایدار به شیوه‌ای منطقی حیاتی هستند. استراتژی‌هایی که برای ایجاد دانشگاه‌های پایدار به‌کار گرفته می‌شوند باید فراتر از بهره‌وری زیست‌محیطی حرکت کنند (Shriberg, 2002)، این در حالی است که هنوز تأکید بر موضوعات زیست‌محیطی است و به جنبه‌های غیرمادی پایداری همچون جامعه، فرهنگ و مسائل اخلاقی کمتر توجه می‌کنند. به هر حال، پیشرفت‌هایی در حیطه برنامه درسی (Lidgren et al, 2006)، فعالیت‌های فضای دانشگاه (به عنوان مثال: نظام‌های مدیریت محیط زیست و ابعاد آموزشی آن‌ها) (Disterheft et al, 2012)، استفاده از رهیافت‌هایی که گروه‌های بزرگتری از بهره‌برداران را در فرایند پایداری درگیر کند (Ferrer-Balaz et al, 2009)، برنامه‌های فرا دانشگاهی (Butterfield and Soska, 2013) و ارزیابی و گزارش‌دهی (Lozano 2010) حاصل شده است. همچنین، کنفرانس‌هایی به‌طور ویژه با تمرکز بر پیاده‌سازی توسعه پایدار در دانشگاه (مانند کنفرانس‌های شبکه جهانی دانشگاهی برای نوآوری^۴، همایشی برای پیشرفت پایداری در آموزش عالی^۵، کنفرانس مدیریت محیط زیست برای پایداری در دانشگاه^۶ و سمپوزیوم جهانی توسعه پایدار در دانشگاه‌ها^۷) برگزار شده است. در ادامه، نقاط تمرکز هر یک از کنفرانس‌ها، سندهای حقوقی، و اعلامیه‌های جهانی برای نهادینه‌سازی پایداری در نظام آموزش عالی و دستیابی به دانشگاه پایدار مورد توجه قرار خواهد گرفت.

الف) اعلامیه تالویرس^۸

این اعلامیه به تولید غیر منصفانه و غیر پایدار توجه نموده و الگوهایی را در قالب ده نکته برای پایداری بیان کرده است:

۱. افزایش آگاهی‌ها در مورد توسعه پایدار محیط زیست؛
۲. ایجاد فرهنگ سازمانی در زمینه پایداری؛
۳. آموزش برای رفتار شهروندی مسئولانه در قبال محیط زیست؛
۴. ارائه مباحث زیست‌محیطی برای همه؛
۵. عملیات بوم‌شناسی سازمان؛
۶. همکاری برای رهیافت‌های میان‌رشته‌ای؛
۷. ارتقاء ظرفیت مدارس ابتدایی و دبیرستان‌ها در زمینه پایداری؛
۸. خدمات‌دهی گسترده به ملت‌ها و جوامع بین‌المللی؛
۹. درگیر کردن بهره‌برداران در فعالیت‌های پایداری؛ و
۱۰. حمایت (نگهداری، حفظ) جنبش‌ها.

¹Cortese

²Lozano

³Assessment and Reporting

⁴Global University Network for Innovation (GUNI)

⁵Association for the Advancement of sustainability in Higher Education (AASHE)

⁶Environmental Management for Sustainability in Universities (EMSU)

⁷World Symposium Sustainable Development in Universities (WSSD-U)

⁸Talloeires

با مطالعه چارچوب این اعلامیه می‌توان دریافت که این اعلامیه بر برنامه درسی، پژوهش، عملیات (اقدام، فعالیت‌ها)، و دسترسی تأکید دارد. علاوه بر این، این اعلامیه به نیاز به رهیافت‌های میان‌رشته‌ای و به‌کارگیری توسعه پایدار در میان تمام تجارب محیط‌های دانشگاهی تأکید می‌کند.

ب) اعلامیه هالیفاکس^۹

اعلامیه هالیفاکس در پاییز سال ۱۹۹۱ طراحی شد. این اعلامیه بر نقش و مسئولیت دانشگاه‌ها در سراسر جهان برای بهبود ظرفیت شهروندان در زمینه مسائل زیست‌محیطی همچون تخریب گسترده محیط زیست، نحوه اثرگذاری ادامه چنین روندی بر فقر به صورت مدلی فرابندی، و اثرات مخرب فعالیت‌های زیست‌محیطی ناپایدار تأکید می‌کند (IISD, 2003).

اعلامیه هالیفاکس، طرح عملیاتی گسترده‌ای را ارائه می‌دهد که شناسایی اهداف کوتاه مدت و بلند مدت در سطوح محلی، منطقه‌ای، ملی و جهانی را امکان‌پذیر می‌کند. این اعلامیه مواردی همچون برنامه درسی، فعالیت‌های محیط دانشگاهی و جامعه بیرونی را برای دستیابی به پایداری مد نظر قرار می‌دهد.

ج) اعلامیه کیوتو^{۱۰}

اعلامیه کیوتو در هشتمین میزگرد انجمن بین‌المللی دانشگاه‌ها^{۱۱} ارائه شد که دارای هشت بند است. نخست، مفهوم پایداری را با یاری جستن از تعریف برانلند (۱۹۸۷) از توسعه پایدار تعریف می‌کند؛ دوم، خواستار استفاده دانشگاه از منابع طبیعی خویش به بهترین وجه ممکن است؛ سوم، خواستار توقف فعالیت‌های ناپایدار نسل کنونی است؛ چهارم، خواستار تدریس و پژوهش آموزشگران در زمینه اصول پایداری است؛ پنجم، خواستار همکاری با تمام اقسام جامعه است؛ ششم، بر لزوم بازنگری دانشگاه‌ها در فعالیت‌های عملیاتی خویش به منظور دستیابی به بهترین شکل توسعه پایدار تأکید می‌کند؛ هفتم، خواستار اجرای اعلامیه‌های ارائه شده در زمینه پایداری در دانشگاه‌ها است؛ و هشتم، خواستار استفاده همزمان از دو اعلامیه هالیفاکس و سوانسی^{۱۲} در گفتار و عمل است (IISD, 2003). به‌طور کلی، تأکید این اعلامیه بر برنامه درسی، پژوهش، فعالیت‌های دانشگاهی، و جامعه بیرونی است. همچنین، این اعلامیه به نیاز دانشگاه‌ها برای همکاری با یکدیگر اشاره می‌کند.

د) اعلامیه سوانسی^{۱۳}

اعلامیه سوانسی نتیجه پانزدهمین کنفرانس دانشگاه‌های مشترک‌المنافع در سال ۱۹۹۳ است که در سوانسی کشور ولز برگزار شد. این اعلامیه از دو اعلامیه هالیفاکس و تالویرس الهام گرفته است و برای اولین بار توسط معدودی از رهبران دانشگاهی در کنفرانس سازمان ملل در زمینه محیط زیست و توسعه در سال ۱۹۹۲ مورد توجه قرار گرفت. اعلامیه سوانسی برای رسیدگی به تخریب محیط زیست، اثر فراگیر فقر، و نیاز فوری به فعالیت در جهت پایداری طراحی شد. این اعلامیه بر اقدامات زیر تأکید می‌نماید:

۱. انگیزش دانشگاه‌ها برای جستجو، ایجاد و نهادینه کردن درکی روشن از توسعه پایدار و تشویق فعالیت‌ها و اصول مناسب؛
۲. استفاده از منابع دانشگاهی برای ایجاد درکی بهتر از ابعاد جهانی توسعه پایدار در بخش‌های دولتی و در مقیاسی وسیعتر برای عموم مردم؛

۳. تأکید بر تعهد اخلاقی نسل‌های کنونی برای فائق آمدن بر فعالیت‌های ناپایدار؛

۴. ارتقاء ظرفیت دانشگاه‌ها برای آموزش و انجام پژوهش در مورد ادبیات و اصول پایداری؛

۵. فعالیت جمعی با تمام بخش‌های جامعه؛

^۹Halifax Declaration

^{۱۰}Kyoto Declaration

^{۱۱}International Association of Universities (IAU)

^{۱۲}Swansea

^{۱۳}Swansea Declaration

۶. تشویق دانشگاه‌ها به بازنگری در فعالیت‌هایشان؛ و

۷. درخواست به‌کارگیری اعلامیه‌ها.

این اعلامیه همانند اعلامیه کیوتو بر برنامه درسی، پژوهش، فعالیت‌های محیط دانشگاهی، و جامعه بیرونی تأکید دارد. همچنین، این اعلامیه همکاری بین دانشگاه‌ها را برای تکمیل این چرخه لازم می‌داند (Lozano et al, 2013).

ه) منشور کوپرنیک^{۱۴}

برنامه همکاری هماهنگ بین دانشگاه‌های اروپایی برای پژوهش در زمینه طبیعت و صنعت (منشور کوپرنیک) در سال ۱۹۹۴ در ژنو^{۱۵} طراحی شد. این منشور برنامه‌ای درون‌دانشگاهی است که تمرکز فعالیت‌های همکارانه آن بر محیط زیست و توسعه پایدار است (COPERNICUS, 1994). منشور کوپرنیک بر توسعه و همکاری اشاره می‌کند. همچنین، این منشور نیاز به مباحث بین رشته‌ای، همکاری دانشگاهی و اجرای توسعه پایدار در محیط‌های دانشگاهی را برجسته می‌کند. این منشور، آموزش آموزشگران را در زمینه توسعه پایدار مهم می‌داند اما چگونگی این آموزش را به خوبی مشخص نکرده است.

و) اعلامیه آموزش عالی جهانی برای مشارکت در پایداری^{۱۶}

آموزش عالی برای مشارکت در پایداری در جلسه مشترک انجمن رهبران دانشگاهی برای آینده‌ای پایدار^{۱۷} فضای دانشگاهی کوپرنیک، انجمن بین‌المللی دانشگاه‌ها^{۱۸} و یونسکو^{۱۹} در سال ۲۰۰۰ تشکیل شد. آموزش عالی برای مشارکت در پایداری در جستجوی توسعه و به اشتراک‌گذاری سازکارهای مؤثر، مدل‌ها و بهترین فعالیت‌ها در راستای ارتقاء آموزش عالی برای دستیابی به پایداری است. بر پایه‌ی این اعلامیه، آموزش عالی باید نقشی بنیادین در فرایند دستیابی به توسعه پایدار بازی کند (Lozano et al, 2013).

هدف آموزش عالی برای مشارکت در پایداری، ارتقاء درک بهتری از استراتژی‌های پایداری و اجرای مؤثر این استراتژی‌ها به منظور ترکیب توسعه پایدار در موسسات آموزش عالی؛ ارزیابی میزان پیشرفت در محوریت قرار گرفتن توسعه پایدار در برنامه درسی؛ حمایت مشاوره‌ای از بهره‌برداران؛ و نشان دادن این امر که می‌توان از راه مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد^{۲۰} نظام سازمان ملل به توسعه و دستیابی به یک هدف مشترک دست یافت، است (GHESP, 2003).

این اعلامیه بر برنامه درسی، پژوهش، عملیات محیط دانشگاهی، جامعه بیرونی، و ارزیابی و گزارش‌دهی اشاره می‌کند. همچنین، به نیاز به علوم میان‌رشته‌ای، همکاری دانشگاه، به‌کارگیری توسعه پایدار در تجارب محیط‌های دانشگاهی، و آموزش آموزشگران تأکید می‌نماید.

ز) اعلامیه لونبورگ^{۲۱}

اعلامیه لونبورگ در کنفرانس کوپرنیک که تحت چتر «آموزش عالی جهانی برای مشارکت در پایداری» در شهر لونبورگ آلمان (۲۰۰۱) برگزار شد، سازمان‌دهی شد. این اعلامیه از موسسات آموزش عالی، سازمان‌های مردم‌نهاد و دیگر ذینفعان می‌خواهد که:

۱. از بازنگری مداوم و به روز رسانی مواد آموزشی برای انعکاس آخرین دانش علمی در زمینه پایداری، اطمینان حاصل کنند؛
۲. اطمینان حاصل شود که جهت‌گیری آموزش آموزشگران در راستای توسعه پایدار به عنوان مؤلفه‌ای کلیدی در آموزش عالی مد نظر قرار گیرد؛
۳. ارائه آموزش مداوم به آموزشگران، تصمیم‌گیرندگان و عموم مردم در زمینه توسعه پایدار؛

¹⁴COPERNICUS Charter

¹⁵Geneva

¹⁶Global higher education for sustainability partnership (GHESP)

¹⁷Association of University Leaders for a Sustainable Future (ULSF)

¹⁸International Association of Universities (IAU)

¹⁹UNESCO

²⁰NGOs

²¹The Lüneburg Declaration

۴. تشویق همه موسسات آموزشی به انعکاس هنجارها و ارزش‌های مرتبط با توسعه پایدار در فعالیت‌هایشان؛
  ۵. بالا بردن سطح آگاهی و درک اهمیت و ارتباط ارزیابی فناوری‌ها و ارزیابی خطر؛
  ۶. گسترش توسعه خلاق و به‌کارگیری پروژه‌های جامع پایداری در آموزش عالی و تمام اشکال و سطوح آموزشی دیگر؛
  ۷. افزایش توجه به ابعاد بین‌المللی و ارائه فرصت‌های بیشتری برای تبادل بین‌فرهنگی در محیط‌های آموزشی؛
  ۸. افزایش تمرکز بر توسعه ظرفیت‌ها و شبکه‌سازی در میان موسسات آموزشی؛ و
  ۹. ادغام اثربخش آموزش و پژوهش و ترویج تعامل نزدیک با ذینفعان در فرایندهای توسعه (COPERNICUS, 1994).
- این اعلامیه از دولت‌ها می‌خواهد اطمینان حاصل کنند که اصول اجلاس جهانی در زمینه توسعه پایدار آنگه به‌طور کلی شامل آموزش و به‌طور ویژه سطوح آموزش عالی است، در برنامه آینده کار بین‌المللی قرار گیرد. همچنین از سازمان ملل می‌خواهد که:
۱. دبیر کل سازمان ملل در گزارش سالیانه خود نقش آموزش را به‌طور کلی و آموزش عالی را به‌طور ویژه در دستیابی به اهداف توسعه پایدار بر پایه‌ی فصل ۳۶ دستور کار قرن ۲۱ اعلام کند؛ و
  ۲. برگزاری جلسه آموزشی با هدف بحث و تبادل نظر در میان بهره‌برداران چندگانه طی جلسات مختلف در حین دیدار کمیته مشارکتی نشست ژوهانسبورگ^۱ و در طول برگزاری اجلاس.
- همچنین، این اعلامیه از یونسکو به عنوان مدیر اجرایی فصل ۳۶ دستور کار قرن ۲۱ می‌خواهد که در تعاملی دو طرفه با بخش‌ها و نظام‌های مختلف سازمان ملل برای تحقق اهداف دستور کار قرن ۲۱ تلاش کند. افزون بر این، از کمیته اجرایی منشور کوپرنیک، انجمن بین‌المللی دانشگاه‌ها، و انجمن رهبران دانشگاهی برای آینده‌ی پایدارتر می‌خواهد که طی پنج سال آینده به اهداف زیر دست یابند:
- أ. ایجاد یک محیط آموزشی جهانی در آموزش عالی برای توسعه پایدار؛
  - ب. ترویج، تأیید، گسترش و به‌کارگیری اعلامیه‌های کیوتو، تالویرس و کوپرنیک؛
  - ج. طراحی مجموعه‌ای از ابزارهای عمل‌محور برای دانشگاه‌ها، مدیران، اعضای هیأت علمی و دانشجویان به منظور حرکت از تعهد در قبال پایداری به سوی اقدام عملی. این ابزارها باید موارد زیر را در بر گیرند:
- ❖ به‌کارگیری استراتژی‌ها برای دانشگاه‌ها و دانشکده‌ها بسته به اندازه، شکل، ویژگی‌های جمعیتی و غیره؛
  - ❖ داشتن استراتژی‌هایی مناسب برای بازنگری در فعالیت‌های مهم دانشگاه شامل فرایند تدریس، پژوهش، عملیات و جامعه بیرونی یا تغییرات جامع در تمامی فعالیت‌های دانشگاهی؛
  - ❖ آگاهی از منابع موجود؛
  - ❖ آگاهی از بهترین فعالیت‌ها و تلفیق مطالعات موردی؛ و
- د. افزایش و گسترش متوازن مراکز منطقه‌ای توسعه پایدار در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه و ایجاد شبکه‌های مؤثر در بین آن‌ها (UNESCO, 2001).

بحث و نتیجه‌گیری

به‌طور کلی، جدول (۱) عناصر پایه‌ای فعالیت در دانشگاه‌ها را برای دستیابی به پایداری بر پایه‌ی نتایج پژوهش رایت^۲ (۲۰۰۴) نشان می‌دهد. این جدول بیش از پنج عنصر را که طی فرایندهای تجزیه و تحلیل و روزآمدی در نظام دانشگاهی شناسایی شده، نشان می‌دهد: (۱) ایجاد همکاری در دانشگاه‌ها؛ (۲) توسعه علوم میان‌رشته‌ای؛ (۳) به‌کارگیری توسعه پایدار در تجارب محیط دانشگاهی با ترکیب توسعه پایدار در فعالیت‌های روزانه در تجارب زندگی دانشگاهی؛ (۴) آموزش آموزشگران دانشگاهی در زمینه‌ی این‌که چگونه مسائل مربوط به توسعه پایدار را به دانشجویان خویش آموزش دهند و برای نقش‌های چندگانه آماده شوند؛ و (۵) ترکیب توسعه پایدار در چارچوب نهادی

¹World Summit on Sustainable Development

²Johannesburg

³Wright's

دانشگاه که در آن توسعه پایدار باید به عنوان «موضوعی طلایی»^۲ در تمام بخش‌ها ادغام شود. دو عنصر پایه‌ای و منحصر به فرد برای ادغام توسعه پایدار در ساختار دانشگاهی وجود دارد که عبارتند از: (۱) موضوعات مربوط به پایداری همچون تمرکز بر تخریب محیط زیست، تهدید برای جامعه و مصرف ناپایدار؛ و (۲) تعهدات اخلاقی یا رفتاری رهبران دانشگاهی به ترکیب و نهادینه‌سازی توسعه پایدار در دانشگاه‌هایشان. جدول (۱) نشان می‌دهد که چهار عنصر تقریباً به وسیله همه اعلامیه‌ها در نظر گرفته شده‌اند که این چهار عنصر عبارتند از: برنامه درسی، همکاری و جامعه بیرونی، فعالیت‌های محیط دانشگاهی و پژوهش. حدود نیمی از اعلامیه‌ها سه عنصر مباحث میان‌رشته‌ای، همکاری درون دانشگاهی و آموزش آموزشگران را مد نظر قرار داده‌اند. در نهایت، سه عنصر تجارب محیط دانشگاهی، ارزیابی و گزارش‌دهی، و ساختار دانشگاهی نیز مورد توجه قرار گرفته است. ساختار مؤسسه تنها در اعلامیه بارسلونا مورد توجه قرار گرفته است. ارزیابی و گزارش‌دهی نیز به صراحت در اعلامیه «آموزش عالی جهانی برای مشارکت در پایداری»^۲ مد نظر قرار گرفته است، اما، در اعلامیه بارسلونا ارزیابی مورد توجه ولی گزارش‌دهی مورد توجه قرار نگرفته است.

با توجه به بررسی‌های انجام شده می‌توان نتیجه گرفت که اعلامیه‌های مورد بحث در بخش قبلی، سه اعلامیه «آموزش عالی جهانی برای مشارکت در پایداری» و تالویرس دارای بیشترین همپوشانی با هم و با ساختار دانشگاهی هستند. استفاده از هر یک از این اعلامیه‌ها در ساختار دانشگاه می‌تواند به موسسات آموزش عالی در دستیابی به توسعه پایدار یاری رساند. با این حال، برای پوشش کامل ساختار دانشگاهی می‌توان از این الگوها استفاده کرد: (۱) استفاده از اعلامیه «آموزش عالی جهانی برای مشارکت در پایداری» و تکمیل آن به کمک ادغام با توسعه پایدار به عنوان «موضوعی طلایی» در ساختار مؤسسه؛ و (۲) استفاده از اعلامیه تالویرس و تکمیل آن به وسیله همکاری با سایر موسسات آموزش عالی و دیدگاه ارزیابی و گزارش‌دهی. این ترکیب‌ها تمام عناصر ساختار دانشگاهی امروزی را در بر می‌گیرد.

²Golden Thread

جدول ۱- مقایسه طرح‌های مختلف توسعه پایدار

تأکید بر	برنامه درسی	پژوهش	عملیات	جامعه بیرونی و همکاری	همکاری دانشگاهی	ارزیابی و گزارش دهی	مباحث میان رشته‌ای	ساختار موسسه	توسعه پایدار از راه تجارب	آموزش آموزشداران
اعلامیه تالویرس	✓	✓	✓	✓			✓		✓	
اعلامیه هالیفاکس	✓		✓	✓						
اعلامیه کیوتو	✓	✓	✓	✓	✓					
اعلامیه سوانسی	✓	✓	✓	✓	✓				✓	۱/۲
منشور کوپرنیک				✓	✓		✓		✓	✓
آموزش عالی برای مشارکت در توسعه پایدار	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓
اعلامیه لونبرگ	✓	✓		✓					✓	✓
اعلامیه بارسلونا	✓	✓		✓		✓	✓	✓		
اعلامیه گراز	✓	✓		✓	✓		✓			
اعلامیه تورین	✓	✓		✓			✓			
اعلامیه آبوja	✓	✓	✓	✓	✓		✓			

منابع

- Shriberg, M. (2002). Toward sustainable management: the University of Michigan Housing Division's approach. *Journal of cleaner production*, 10(1), 41-45.
- Lidgren, A., Rodhe, H., & Huisinsh, D. (2006). A systemic approach to incorporate sustainability into university courses and curricula. *Journal of cleaner production*, 14(9-11), 797-809.
- Disterheft, A., Caeiro, S., Azeiteiro, U. M., & Leal Filho, W. (2013). Sustainability science and education for sustainable development in universities: a way for transition. In *Sustainability assessment tools in higher education institutions*(pp. 3-27). Springer, Cham.
- Ferrer-Balas, D., Buckland, H., & de Mingo, M. (2009). Explorations on the University's role in society for sustainable development through a systems transition approach. Case-study of the Technical University of Catalonia (UPC). *Journal of Cleaner Production*, 17(12), 1075-1085.
- Butterfield, A. K. J., & Soska, T. (2013). *University-community partnerships: Universities in civic engagement*. Routledge.
- IISD, 2003. The Halifax Declaration Retrieved 24th September, 2007, from: <http://www.iisd.org/educate/declarat/halifax.htm>.
- Lozano, R., Lukman, R., Lozano, F. J., Huisinsh, D., & Lambrechts, W. (2013). Declarations for sustainability in higher education: becoming better leaders, through addressing the university system. *Journal of Cleaner Production*, 48, 10-19.

Lozano, R. (2010). Diffusion of sustainable development in universities' curricula: an empirical example from Cardiff University. *Journal of Cleaner Production*, 18(7), 637-644.

COPERNICUS, 1994. COPERNICUS Charter Retrieved 24th September, 2007, from: http://www.copernicus-campus.org/sites/charter_index1.html.

GHESP, 2003. Global Higher Education for Sustainability Partnership Retrieved 24th September, 2007, from: <http://webapps01.un.org/dsd/partnerships/public/partnerships/71.html>.

UNESCO, 2001. The Lüneburg Declaration Retrieved 20 August, 2010, from: <http://portal.unesco.org/education/en/files/37585/11038209883LuneburgDeclaration.pdf/LuneburgDeclaration.pdf>.

